

מעורבות סלקטיבית: מדיניותה של סין במזרח התיכון אחרי 'האביב הערבי'

וואנג ג'ין

לאחר שלושה עשורים של שיקום כלכלי, מאז אימצה המפלגה הקומוניסטית של סין את "מדיניות הרפורמה והפתיחות" בשלהי שנת 1978, סין אינה חוסכת כל מאמץ לפתח קשרים עם מדינות המזרח התיכון, ולבסס נוכחות כלכלית בולטת באזור. לאור חשיבותו הגוברת של המזרח התיכון עבור סין ובמיוחד לנוכח צורכי האנרגיה של המדינה, הגישה של סין מאופיינת בזהירות ובפרגמטיות. המאמר הנוכחי מבקש לטעון כי ניתן להגדיר את מדיניות סין במזרח התיכון מאז 'האביב הערבי' כ"מעורבות סלקטיבית" במדינות ובתחומים מסוימים, המונעת משלושה ממדים. הממד הראשון הוא הצורך של סין במזרח תיכון יציב, שיבטיח לה את הספקת האנרגיה החיונית לפיתוח הכלכלי. הממד השני הוא דאגתה של סין מכך ש'האביב הערבי' ישפיע על הלגיטימיות שלה עצמה ואף יחליש אותה. הממד השלישי הוא החשש של סין מהתפשטות טרור וקיצוניות אסלאמית, שעלולה לעורר את המיעוט המוסלמי בסין ובמיוחד את האויגורים באזור שינג'יאנג. מנגד, היריבות הצומחת בין הסונה לשיעה ושאיוותיה העתידיות של הנהגת סין עשויות לקרוא תיגר על מדיניות המעורבות הסלקטיבית של סין במזרח התיכון.

מילות מפתח: סין, המזרח התיכון, האביב הערבי, המפלגה הקומוניסטית של סין

וואנג ג'ין הוא תלמיד לתואר שלישי במחלקה למדע המדינה באוניברסיטת חיפה.

מאז 'האביב הערבי' והשינוי המהותי שהוא חולל במזרח התיכון ובסביבה הגיאו-פוליטית הרחבה יותר, מתרכזים האינטרסים של סין באזור בשני היבטים מרכזיים. מבחינה כלכלית, סין להוטה להגן על הפרויקטים שלה מעבר לים ולהבטיח את אספקת האנרגיה שלה, ומבחינה פוליטית, בכוונתה למנוע הצבת אתגרים לדמוקרטיה הפנימית והתפשטות של הקיצוניות האסלאמית בקרב קבוצות מיעוטים מוסלמיות בסין. בשל כך מבוססת מדיניות החוץ של סין במזרח התיכון לאחר שנת 2011 על "מעורבות סלקטיבית" עם מדינות מסוימות ובנושאים פרטניים. מאמר זה מנתח את ההחלטות המדיניות של סין במזרח התיכון ואת מסגרת המעורבות הסלקטיבית שלה באמצעות העיתונות הרשמית ונאומים שנשא מנהיגי המדינה.

ביטחון אנרגטי ושיתוף פעולה כלכלי

מאז השיק מנהיג סין דנג שיאופינג את "מדיניות הרפורמה והפתיחות" ב-1978, השתנתה מדיניותה של סין במזרח התיכון והפכה מעמדה אידאולוגית נוקשה (כזו המעריכה באיזו מידה מדורגת כל מדינה בהיבט של מהפכנות, אי-מהפכנות או אימפריאליזם) לעמדה המקדמת צמיחה כלכלית, ובמקביל מפחיתה את הבולטות של האידאולוגיה. המזרח התיכון, בהיותו אזור הפקת הנפט המוביל בעולם, נעשה חשוב יותר ויותר לפיתוח הכלכלי של סין. לפיכך חייבת סין לבסס ולשמר יחסים טובים עם כל מדינות המזרח התיכון ובכלל זה ישראל, וכן עם מדינות מוסלמיות וערביות – שיעיות וסוניות גם יחד.

ניתן לפרש את היוזמות הדיפלומטיות של סין ואת העניין הגובר שלה במזרח התיכון על רקע הדרישות הצומחות שלה לאנרגיה. סין היא המדינה המאוכלסת ביותר בעולם עם כלכלה הצומחת במהירות – דבר שהפך אותה ליצרנית וצרכנית האנרגיה הגדולה בעולם.¹ הדרישה העולה במהירות לנפט והפער בין הצריכה לייצור במדינה הביאו את סין להתמקד במזרח התיכון ובביטחון לגבי אספקת הנפט ממנו. עד שנת 1993 הייתה סין יצואנית נפט בלבד, אולם ככל שכלכלתה משגשגת, כך עולות גם רמות צריכת הנפט שלה (טבלה 1).

טבלה 1. ייצור וצריכה של נפט בסין 2009–2014 (במיליוני טונות)

2009	2010	2011	2012	2013	2014	
202.8	217.9	218.7	222.2	227.1	228.9	ייצור
408.3	439.2	470.1	493.6	499.2	518.1	צריכה

מקור: Sinopec Yearly Report

במקביל לפיתוח הכלכלי המהיר טיפסה רמת היבוא של סין באופן ניכר במהלך העשור החולף, מ־30 ל־57 אחוזים מהביקוש שלה לנפט.² כיום סין היא צרכנית הנפט השנייה בגודלה בעולם, והיא עקפה את ארצות־הברית כיבואנית הנפט הגדולה בעולם (טבלה 2). כדי להתמודד עם המשבר החלה סין ב־2004 לבנות מאגר עתודות נפט אסטרטגיות (SPR) משלה, ובכוונתה לכלול בעתודות 500 מיליון חביות עד שנת 2020. במקביל מבקשת סין להבטיח את אספקת היבוא שלה באמצעות גיוון מקורות יבוא הנפט (טבלה 3).

**טבלה 2. עשר המדינות המובילות בעודף יבוא שנתי של נפט, 2014
(במיליוני חביות ביום)**

טיוואן	איטליה	ספרד	צרפת	גרמניה	דרום קוריאה	הודו	יפן	ארה"ב	סין
1.0	1.1	1.2	1.6	2.2	2.3	2.7	4.2	5.1	6.1

מקור: US Energy Information Administration

טבלה 3. מקור הנפט המיובא של סין, 2014 (באחוזים)

ערב הסעודית	איראן	עיראק	עומאן	רוסיה	אנגולה	אחרות
16	9	9	10	11	13	32

מקור: Oil Observer

ערב הסעודית הייתה ספקית הנפט הגולמי המובילה של סין במהלך העשור האחרון, והיא ביססה עצמה כספקית אמינה מאוד בהתבטאויות ובמעשים. גורמים סעודים רשמיים חזרו והבטיחו לסינים שהם יכולים לסמוך על ערב הסעודית שתספק לסין את הנפט שהיא זקוקה לו לצמיחתה הכלכלית המתמשכת.³ ענקית הנפט אראמקו הסעודית, חברת הנפט הגדולה ביותר במדינה, גיבתה מחויבות זו בכך שחברה ליוזמה משותפת להקמת בתי זיקוק במחוז פוג'יאן בסין, שיעבדו נפט גולמי מערב הסעודית. יחד עם זאת, כדי שסין תוכל להגן על מקורות אספקת הנפט שלה, היא חייבת לשמור על יחסים טובים עם כל מדינות המזרח התיכון (טבלה 4).

טבלה 4. שיתוף הפעולה של סין עם מדינות המפרץ, 2009–2015

מדינה	פרויקט	שנת התחלה	נשלט על ידי
איראן	שדה הנפט אזאדגאן הצפוני	2009	תאגיד הנפט הלאומי של סין (CNPC)
	שדה הגז פארס הצפוני	2009	תאגיד הנפט הימי הלאומי של סין (CNOOC)
	שדה הגז פארס הדרומי	2009	CNPC
	שדה הנפט אזאדגאן	2009	CNPC
	בניית בתי זיקוק	2010	CNPC
	חברת בתי הזיקוק של הים האדום	2011	Sinopec
	שדה הנפט רומליה	2009	CNPC
עיראק	שדה הנפט הלפאיה	2009	CNPC
	שדה הנפט מייסאן	2010	CNOOC ו-Sinopec
	שדה הנפט הימי באזורי B ו-C	2009	CNOOC ו-CNPC
קטר	מספר 71 בקידוח אבא-1	2010	CNOOC
תימן	שדה הנפט מאנד	2015	CNPC

מקור: מבוסס על נתונים ממשרד המסחר של סין ודוחות רשמיים נוספים

מקור חשוב נוסף ליבוא נפט עבור סין הוא איראן. למרות שיבוא הנפט לסין מאיראן ירד במהלך השנים האחרונות, בעיקר כתוצאה מלחץ הקהילה הבינלאומית והסנקציות האמריקאיות, איראן וסין שומרות עדיין על יחסים יציבים למדי, ושתי המדינות מקיימות שיתוף פעולה הדוק בתחום אספקת הנפט. ב־2013 הגיע הסחר הדו־צדדי ביניהן ל־39 מיליארד דולר, וב־2014 נסק בעוד 33.4 אחוזים ל־52 מיליארד דולר בקירוב. באותה שנה הסתכם היבוא של איראן מסין ב־24.35 מיליארד דולר, ואילו היצוא לסין הגיע לשווי של 27.5 מיליארד דולר לערך, רובו מוצרי אנרגיה. סין יבאה 27.5 מיליון טונות של נפט גולמי ודחוס – עלייה של 28.3 אחוזים בהשוואה ל־2013. בתקופה שלאחר הסכם הגרעין שנחתם בין שש המעצמות לאיראן הגיע יבוא הנפט הגולמי לסין מאיראן ליותר מ־500 אלף חביות ביום. כדי להעניק עדיפות ליחסים בין איראן לסין בחר נשיא סין שי ג'ין־פינג – בין שלושת יעדיו במזרח התיכון (יחד עם ערב הסעודית ומצרים) – לבקר באיראן בינואר 2016, במהלך ביקורו הרשמי הראשון במזרח התיכון מאז התמנה לעמוד בראש המפלגה הקומוניסטית של סין ב־2012.

איום של טרור וקיצוניות בסין

מבין האיומים הבולטים שסין מתמודדת איתם בעקבות התפשטות של קיצוניות וטרור אסלאמיים מאז 2011, האוכלוסייה האויגורית ניצבת בראש דאגותיה של סין. ביולי 2014 האשים מנהיג ארגון המדינה האסלאמית אבו־באכר אל־בגדאדי את סין בדיכוי המיעוט האויגורי המוסלמי, המתגורר במחוז שינג'יאנג.⁴ בעיית האויגורים אינה חדשה, אך התופעה של אויגורים מפוכחים המאמצים את מסר האלימות של המדינה האסלאמית היא אכן חדשה. האינטרסים הרבים של סין מעבר לים מאוימים גם מהתפשטות הטרור והקיצוניות. מסיבה שנובעת בחלקה מהעיקרון של אי־התערבות בעניינים הפנימיים של מדינות אחרות, אין לסין הגנה ביטחונית על הפרויקטים שלה ועל אנשיה הנמצאים מחוץ לגבולותיה, ואזרחים סינים השוהים מחוץ למדינה הפכו מטרות לחטיפה ולפגיעה. בספטמבר 2015 התגרה ארגון המדינה האסלאמית בסין דרך המגזין המקוון שלו 'דאביק', כשהראה את עריפת ראשו של פאן ג'ינגהוי, יועץ עצמאי מבייג'ינג.⁵

כדי להתמודד עם המשבר החליטה סין להגדיל תחילה את התקציב שלה למלחמה באיום הטרור והקיצוניות. ב־2010 עמד תקציב הביטחון שלה על 87 מיליארד דולר, בעוד תקציב ההגנה היה 84.6 מיליארד דולר. ב־2014 נמנעה הממשלה הקומוניסטית במכוון מחשיפת תקציב הביטחון בשל טבעו הרגיש, אולם תקציב ההגנה עמד על 131.57 מיליארד דולר, ובהתבסס על מגמות קודמות, סביר להניח שתקציב הביטחון היה גבוה מתקציב ההגנה.⁶ סין חוששת שחוסר יכולתה להבטיח את ביטחונם של קווי אספקת האנרגיה המגיעים ממדינות שבהן מתחזקות מגמות אסלאמיסטיות וחוסר יציבות יפגע בהמשך צמיחתה הכלכלית, המהווה את הבסיס לגיטימיות ולשרידות של המשטר הקומוניסטי.

שנית, סין מבקשת לחזק שיתוף פעולה בינלאומי עם מדינות אחרות, במיוחד במזרח התיכון, כדי להתמודד עם מתקפות על שטחה ועל יעדים מחוץ לגבולותיה מצד גורמים קיצוניים – יחידים וארגונים. 'ארגון שנגחאי לשיתוף פעולה' הוא הדוגמה הבולטת ביותר למאמציה של סין לגייס שיתוף פעולה בינלאומי לצורך התמודדות עם הטרור במרכז־אסיה. הארגון הוקם ב־2001 וכולל את סין, רוסיה והרפובליקות המרכז־אסיאתיות של קזחסטן, טג'יקיסטן, קירגיסטן ואוזבקיסטן, ומטרתו להיאבק ב"שלושת מוקדי הרשע" שהם הטרור, הקיצוניות והבדלנות. יש לו מטה קבע אזורי למאבק בטרור (RATS) השוכן בטשקנט, והעומד בראשו ג'אנג שינפנג ציין את החשש מכך שבכל המדינות החברות בארגון יש כבר אזרחים שהצטרפו למדינה האסלאמית.⁷

מבין האיומים הבולטים
שסין מתמודדת איתם
האוכלוסייה האויגורית
ניצבת בראש דאגותיה

שלישית, סין העבירה חוק חדש למאבק בטרור, שנועד לסייע לה לתת תוקף חוקי ולכוון את הפעילות נגד הטרור. טיוטות החוק כללו כמה סעיפים מעוררי מחלוקת שניתן להפעילם על מנת לחדור לפרטיות האזרחים, אולם החשש הגובר מפני האיומים מבית ומחוץ הביא לכך שהחוק עבר ונכנס לתוקפו בינואר 2015. דוגמה לדרישות החוק היא התביעה מחברות לספק "אמצעי תמיכה טכניים" לחקירות שהן חלק מהמלחמה בטרור, לרבות פיצוח נתונים מוצפנים, ולפעול למניעת הפצה של חומרים התומכים בטרור או בקיצוניות.⁸ חוק זה מספק מסגרת משפטית למאבקה של המדינה בטרור, ומתיר לכוחות הביטחון הסיניים להשתתף במבצעים נגד פעילות טרור מחוץ לגבולות המדינה – דבר המסייע לתת תוקף חוקי לפעולות הצבאיות של סין הקשורות לאזרחים ולאינטרסים שלה מעבר לים. ב־2015 שלחה סין צי ספינות לתימן וארגנה פינוי בקנה מידה גדול של אזרחיה משם, כשהיא פועלת מכוח החוק הזה.

יציבות ותסיסה

סין נתונה גם ללחץ עצום מבית, עם תביעות לדמוקרטיה ולרפורמות פוליטיות. הרטוריקה של 'האביב הערבי' שקראה לדמוקרטיה ולצדק חברתי קשורה באופן הדוק לא־שוויון סוציו־אקונומי, לתפיסת הממשל כמושחת ולשיעור גבוה של אבטלה בקרב כוח העבודה הצעיר. רבים מהגורמים האלה מתקיימים בסין והם מתבלטים יותר ויותר. ג'או־סְוֵיֶשֶׁנְג גורס כי 'האביב הערבי' "הפחיד את הממשלה הסינית משום שסין ניצבת בפני מתחים חברתיים ופוטנציאליים שנגרמים מהתגברות א־השוויון, חוסר הצדק והשחיתות".⁹

בסין יש מספר רב של צעירים משכילים הצפויים למלא תפקיד מהותי בתסיסה הפוליטית, לנוכח תסכולם הגובר מאפשרויות התעסוקה הדלות. על פי הנתונים הרשמיים של סין, רק חלק קטן מבוגרי המכללות בסין (4.1 אחוזים) מובטלים,¹⁰ אולם שיעור האבטלה בפועל בסין גבוה הרבה יותר. מספר הבוגרים שאינם מצליחים למצוא עבודה רק עולה, בעוד המשרות הנחשקות בחברות הממשלתיות, בבתי הספר ובבתי החולים נשמרות לקבוצות מקורבים בתוך הממשלה ובמוסדות אחרים. נוהג זה מחריף במידה רבה את א־שביעות הרצון הציבורית, במיוחד בקרב בוגרים חדשים. במקביל, יוקר המחיה העולה, לרבות מחירי הדיור, מקשה מאוד את חיי הבוגרים המתגוררים בערים, במיוחד בערים המדורגות בסין כ"שכבה ראשונה" (כמו בייג'ינג, שנגחאי וגוואנג'ו) ובערים המדורגות כ"שכבה שנייה" (כמו ננג'ינג, טיינג'ין, צ'ונגצ'ינג ואחרות).

באופן דומה לתוניסיה ולמצרים,¹¹ הפער הסוציו־אקונומי בין העשירים לעניים בסין התרחב והפך למקור מעורר דאגה לתסיסה חברתית ולא־יציבות. על פי הנתונים הסטטיסטיים הרשמיים של סין, תושבי הערים מרוויחים פי 3.33 מתושבי

הכפרים, עם הכנסה פנויה לנפש במשקי בית עירוניים העומדת על 2641 דולר, והכנסה לנפש במשקי בית כפריים של 792 דולר.¹² על פי דוח משנת 2014 מטעם המכון למדעי החברה של אוניברסיטת בייג'ינג, אי-השוויון בהכנסה בקרב הסינים בולט במיוחד, כאשר אחוז אחד בלבד מהאוכלוסייה הסינית מחזיק בשליש מההון במדינה.¹³ על פי סקר מגמות גלובליות של פורום פיו בסין, 78 אחוזים מהמשיבים הסינים ראו בפקידים מושחתים בעיה "גדולה מאוד" או "גדולה למדי",¹⁴ ו-67.5 אחוזים מהמשיבים ראו בשחיתות הציבורית בעיה "חמורה".¹⁵ ניתן לסכם ולומר שבדומה מאוד למקבילו בתוניסיה ובמצרים, הסיני הממוצע רואה בשחיתות תופעה נפוצה ובעיה חמורה.

המונחים המועדפים בתקשורת הסינית במקום 'האביב הערבי' הם 'ההתקוממות הערבית' או 'המהומות הערביות' (א לָה בּוּ דוֹנְג דְּאָנְג) ו'מהומות המזרח התיכון' (ג'וֹנְג דוֹנְג דוֹנְג דְּאָנְג), והאירועים מקושרים למושגים כמו אי-סדר, מלחמת אזרחים ואי-רציונליות. העיתון הרשמי הראשי של סין – 'יומון העם' – מתאר את 'האביב הערבי' כמקור העיקרי לתסיסה האזורית, להפרות הסדר במדינות ולסבלם של האזרחים: "לוב אחרי קדאפי הפכה לשדה קרב שבו ארגונים חמושים שונים נלחמים ומתחרים זה בזה"; מצרים אחרי הרודן מובארכ "סובלת מאינסוף הפגנות ומחאות, מעשי רצח, מקרי שוד וגניבות המאיימים על חיי היום-יום של התושבים"; תוניסיה אחרי בן-עלי הפכה גם היא ל"מדינה המלאה במפגינים ובמאבקים פוליטיים אינסופיים".¹⁶ 'יומון העם' תיאר את 'האביב הערבי' כ"תנועה שמקריבה את האינטרסים של העם", וטען כי "בסופו של דבר, ה'חופש' גורם לאנשים לפחד ממוות וממשבר הומניטרי". הוא קרא לעם הסיני ללמוד מ'המהומות הערביות' כי "החזון היפהפה של המהפכה סופו לקרוס לחוסר יציבות של החברה והממשלה".¹⁷ לפיכך, "לסין יש מאפיינים מיוחדים משלה ועליה להתקדם בכוחות עצמה, בהובלת המפלגה הקומוניסטית, בשעה שהעתקת המערכות הפוליטיות של מדינות אחרות רק תגביר את חוסר היציבות".¹⁸

מדינות יעד נבחרות

מדינות החוץ של סין במזרח התיכון מאז פרוץ 'האביב הערבי' מונעת מתפיסתה ביחס לאינטרסים הברורים שלה באזור (אינטרסים מסחריים ואנרגטיים, ביטחונם של אזרחיה מעבר לים), מהחשש מהתפשטות הטרור והקיצוניות ומהרצון למנוע תסיסה פנימית שתתעורר עקב בעיות חברתיות הדומות לאלה שבמזרח התיכון. סין מאמינה שהיא יכולה להשיג מטרות אלה באמצעות מדיניות גמישה וזהירה (טבלה 5).

טבלה 5. האינטרסים והמעורבות של סין במזרח התיכון

הנושא	בין־מדינתי/פנים־מדינתי	האינטרס הכלכלי של סין	רמת המעורבות של סין
שיחות הגרעין עם איראן	בין־מדינתי	גבוה	גבוהה
מלחמת האזרחים בסוריה	פנים־מדינתי/בין־מדינתי	בינוני	בינונית
ישראל והפלסטינים	בין־מדינתי	בינוני	בינונית
סהרה המערבית	בין־מדינתי	נמוך	נמוכה
מלחמת האזרחים בתימן	פנים־מדינתי/בין־מדינתי	נמוך	נמוכה
דרפור, סודאן	פנים־מדינתי	גבוה	גבוהה
העימות האזרחי בדרום סודאן	פנים־מדינתי	גבוה	גבוהה
ההתנגשויות אזרחיות בלבנון	פנים־מדינתי	נמוך	נמוכה
מלחמת האזרחים בלוב	פנים־מדינתי	גבוה/נמוך ¹⁹	נמוכה
המתקפות על דאע"ש	בין־מדינתי	נמוך	בינונית

מקור: נאסף ואורגן על ידי המחבר

לדוגמה, סין יצרה קשר עם ממשלת המעבר הלובית בבנגזי ואירחה נציגים של משטר קדאפי שביקשו לרכוש נשק מהמאגר הסיני (ובכלל זה מתאגיד קבוצת התעשיות של צפון־סין, תאגיד יבוא ויצוא מכשור מדויק של סין ותאגיד Xinxing הסיני). במשבר בין ערב הסעודית לאיראן ניסתה סין לשמור על קשר קרוב עם כל המדינות, ללא קשר לאידאולוגיות. על פי מסמך 'המדיניות הערבית של סין' שפורסם בינואר 2016, "סין תומכת בחמשת העקרונות של דו־קיום בשלום, כלומר, כבוד הדדי לריבונות ולשלמות הטריטוריאלית, אי־תוקפנות הדדית, אי־התערבות הדדית בעניינים הפנימיים של מדינות אחרות, שוויון ותועלת הדדיים ודו־קיום בשלום" – זאת כחלק מפיתוח יחסיה עם מדינות המזרח התיכון.²⁰

סין ואיראן פיתחו קשרים נרחבים ועמוקים שמתרכזים בצורכי האנרגיה של סין ובמשאביה העצומים של איראן, לצד קשרים כלכליים משמעותיים שאינם בתחום האנרגיה, ובכלל זה מכירת נשק ושיתופי פעולה ביטחוניים. כחברה קבועה במועצת הביטחון של האו"ם השתתפה סין באופן פעיל בשיחות הגרעין עם איראן שניהלו שש המעצמות, בתקווה שהסכם גרעין מוצלח ירגיע או יבטל את הסנקציות הבינלאומיות נגד איראן, ויעמיק את שיתוף הפעולה הכלכלי והאנרגטי בין סין לבין איראן.²¹

סין גם עוקבת אחר תהליך השלום הישראלי־פלסטיני, ומקווה לחזק את יחסיה עם ישראל במקביל להקרנת תדמית של "מעצמה אחראית" בעולם הערבי. סין

להוטה להגן על האינטרסים הכלכליים שלה עם ישראל. היא כבר רכשה כמה וכמה חברות ישראליות גדולות למדי, באופן חלקי או מלא, והחברות הסיניות והישראליות מפיקות תועלת מהשיתוף ביוזמות סטרטאפ בתחום ההייטק, עם קרנות הון סיכון והון פרטי שמתפרסות מג'וּוּאָנְצוֹן שבבייג'ינג – מקום שזכה לכינוי 'עמק הסיליקון הסיני', ועד ה'סיליקון ואדי' הישראלי. סין משתפת פעולה עם ישראל גם בנושאי צבא, טכנולוגיה וחקלאות ובתחומים חדשניים נוספים, והתקשורת וחילופי הידע בחינוך ובתרבות מתפתחים במהירות מאז 2011.

למרות שמעורבותה הכלכלית של סין עם הפלסטינים אינה נרחבת, בייג'ינג מבינה את החשיבות של תפקידה כ"ידידה ותיקה" של ארגון השחרור הפלסטיני. סין שוקלת את חשיבות הסוגיה הפלסטינית כחלק מיחסיה עם מדינות ערב ומהדימוי הבינלאומי שלה כמעצמה אחראית. בייג'ינג מקיימת מדי שנה בחודש נובמבר טקס לציון היום הבינלאומי לסולידריות עם העם הפלסטיני, ובמפגן נדיר של תשומת לב מיוחדת של סין לעניין הפלסטיני, שלח הנשיא שי ג'ין-פינג אגרת ברכה ליום לטקס שנערך ב־2014.

במלחמת האזרחים בסוריה ניצבת סין מאחורי רוסיה ושומרת על פרופיל נמוך יחסית. כפי שאמר שר החוץ הסיני וואנג יי למועצת הביטחון של האו"ם, העולם אינו יכול להרשות לעצמו לעמוד מנגד, אך הוא חייב גם שלא "להתערב באופן שרירותי" במשבר הסורי.²² סין סבורה כי העולם צריך "לכבד את הטריטוריה, הריבונות והעצמאות הסורית".²³ היא גם אישרה את החלטות מועצת הביטחון מספר 2170 ו-2178 לתקיפת ארגון המדינה האסלאמית. עם זאת, סין לא הצטרפה לפעולות הצבאיות נגד המדינה האסלאמית שהובילו ארצות הברית, אירופה, טורקיה ומדינות המפרץ.²⁴ בין השנים 2011 ל־2015 ביקרו כמה משלחות מהאופוזיציה הסורית בסין, כאורחיהם של דיפלומטים סינים רמי־דרג. נציגים מהוועדה הלאומית הסורית לשינוי דמוקרטי ומהמועצה הלאומית הסורית ביקרו בסין בהזמנת ארגונים רשמיים למחצה – האגודה הדיפלומטית של סין ואגודת הידידות של העם הסיני – ונפגשו עם גורמים רשמיים בכירים ממשרד החוץ הסיני. סין משתפת גם במאמצים ההומניטריים בסוריה, והציעה חמש חבילות סיוע הומניטרי לפליטים מסוריה, לרבות בלבנון, בטורקיה ובירדן.

תחומים נבחרים

למרות שסין ניסתה לקדם תדמית חדשה במזרח התיכון באמצעות סיוע הומניטרי מוגבל ומדיניות חוץ מאוזנת, סדר העדיפויות שלה נותר כשהיה – הרחבת שיתוף הפעולה הכלכלי והאנרגטי במזרח התיכון. שר החוץ הסיני וואנג יי הביע בעת ביקורו בישראל בדצמבר 2013 את שאיפתה של סין לבנות את 'חגורת דרך המשי החדשה', המחברת בין אירופה לאסיה, ואת 'חגורת דרך המשי הימית של המאה

ה'21' שתחבר את אזור הפסיפיק עם הים ההודי, כאשר שתי אלה נפגשות במזרח התיכון.²⁵ בנק השקעות התשתית האסיאתי (AIIB) – שמנוהל ומאורגן על ידי סין וחברות בו 57 מדינות וביניהן ישראל, ירדן, מצרים, ערב הסעודית, קטר, איראן, איחוד האמירויות, עומאן וטורקיה – עתיד למלא תפקיד חשוב באיחוד הגורמים השונים במזרח התיכון, ובמקביל יתמוך בפיתוח דרך המשי.

הקשרים הכלכליים בין סין למזרח התיכון ממשיכים להתחזק. היקף היצוא של סין למזרח התיכון עלה מ־6.4 מיליארד דולר ב־1999 ל־121 מיליארד דולר ב־2012. המזרח התיכון נעשה גם גורם מרכזי לבניית תשתית, וב־2011 הגיע היקף פעילותה של סין ל־21 מיליארד דולר. בין השנים 2005 ל־2013 התפזרו האינטרסים של סין במזרח התיכון במדינות מזרח־תיכוניות שונות, ובכלל זה 20.3 מיליארד דולר באיראן, 15 מיליארד דולר בערב הסעודית, 8.5 מיליארד דולר בעיראק, 4.7 מיליארד דולר בקטר, 4.5 מיליארד דולר באלג'יריה, 3.7 מיליארד דולר בסוריה, 2.7 מיליארד דולר במצרים, 1.8 מיליארד בכווית, 1.6 מיליארד באיחוד האמירויות ו־1.6 מיליארד בישראל.²⁶ סין מקווה להעמיק את קשריה הכלכליים עם מדינות המזרח התיכון במסגרת מיזם 'חגורה אחת, דרך אחת'. בשנת 2004, ברוח העמקת שיתוף הפעולה בין סין למדינות המפרץ, פתחו סין וחברות המועצה לשיתוף הפעולה של מדינות המפרץ בשיחות בנושא אזור סחר חופשי. הסכם כזה יסייע לסין לקצץ עלויות יבוא אנרגיה מהאזור.²⁷

סין שיתפה פעולה עם מדינות המזרח התיכון גם בפרויקטים של תחבורה. היא מהווה כוח מניע גדול בצמיחת מיזוגים אזוריים ועולמיים ובקישוריות של תחבורה אזורית – והדבר עוזר לה לייצא את ההון העודף שלה וכן את יכולת בניית התשתיות שפיתחה במהלך השנים. במהלך ביקורו של ראש הממשלה נתניהו בסין במאי 2013, חתמו סין וישראל על הסכם לבניית גשר יבשתי אל הים האדום – דרך מהירה שתחבר בין חיפה לאילת, שייבנה על ידי חברה סינית. בתום הבנייה תהפוך ישראל למוקד התנועה החדש של סין (היא מקווה שהגיאוגרפיה של ישראל תאפשר לה לשמש מוקד תנועה מרכזי), שיחבר את המזרח התיכון לאירופה.²⁸ חברות תשתית סיניות התחייבו גם לפרויקטים בערב הסעודית, במצרים ובקטר. בערב הסעודית השתתפה סין ב'פרויקט הרכבת המהירה של חרמין'. הפרויקט שעליו הכריזה חברת הרכבות של ערב הסעודית משלב קישור מסילתי באורך 450 קילומטרים בין מכה למדינה. במצרים הפכה סין ללקוחה הגדולה ביותר של תעלת סואץ, המשמשת נתיב תחבורה ליותר מ־60 אחוזים מהיצוא של סין לאירופה. ב־2007 יזמו סין ומצרים במשותף את 'אזור שיתוף הפעולה הכלכלי והמסחרי בסואץ' (STECZ), בגיבוי 'אזור הפיתוח הטכנולוגי והכלכלי של טיינג'ין בסין' ו'חברת ההשקעות Taida'. ב־26 בדצמבר 2015, חודש לפני ביקורו של הנשיא שי ג'ין־פינג במצרים, יצא לדרך פרויקט אזור הסחר בסואץ. סין מקווה

להפוך אותו למודל הראשי בשיתוף הפעולה הסיני-מצרי.²⁹ חברה סינית נוספת משתתפת בפרויקט הנמל החדש של קטר, שנועד לתת מענה לדרישות עתידיות של קטר עבור כל סוגי המטען, וכן מענה לצרכים צבאיים.

סיכום

מאז פרוץ האביב הערבי ב־2011 עברה הדיפלומטיה הסינית במזרח התיכון היערכות מחודשת, כשהיא מפגימה המלצות וביקורת שעלו הן בתקשורת והן באקדמיה. סין מקווה לשמור על יחסים טובים עם כל מדינות המזרח התיכון באמצעות מדיניות המעורבות הסלקטיבית, כדי להגן על ביטחונה האנרגטי ועל המשך קשריה הכלכליים, וכדי לבלום את התפשטות הטרור והקיצוניות במזרח התיכון המפולג.

יחד עם זאת, למעורבות הסלקטיבית במזרח התיכון מצפה עדיין שורה של אתגרים. ראשית, סין ניצבת נוכח מזרח תיכון שהולך ומתפלג. המעורבות הסלקטיבית של סין מבוססת במידה רבה על העיקרון "ידידות עם כולם", שמסייע לה להבטיח את שמירת יחסיה והאינטרסים שלה עם כל מדינות המזרח התיכון למרות נוכחותה הצבאית המוגבלת, אך היא נאלצת לעתים לבחור צד. לדוגמה, כאשר סין קראה למועצת המעבר הלאומית החדשה שהוקמה בלוב ב־2011 להגן על הפרויקטים שלה, השיבה המועצה הלובית בניסוח המשפיל "אין לנו בעיה עם המערב, אבל אולי יש לנו בעיה עם סין".³⁰

סין מקווה לשמור על יחסים טובים עם כל מדינות המזרח התיכון באמצעות מדיניות המעורבות הסלקטיבית, כדי להגן על ביטחונה האנרגטי ועל המשך קשריה הכלכליים, וכדי לבלום את התפשטות הטרור והקיצוניות במזרח התיכון המפולג

שנית, כחלק מהעיקרון של אי-התערבות בעניינים הפנימיים של מדינות אחרות, סין בוחרת לשתף פעולה ולשאת ולתת רק עם ממשלות מוכרות ובנושאים כלכליים ומרכזיים אחרים. אך גם אם יש לה שותפים אסטרטגיים באזור כמו אלג'יריה, מצרים וערב הסעודית, אין לה בעלות ברית רשמיות באזור, ולא נוכחות צבאית כלשהי כדי לגבות החלטות מדיניות. עקב חוסר תקשורת עם ארגונים ומחנות אזרחיים שונים בתוך המדינות שמולן היא פועלת, האינטרסים המסחריים והאנרגטיים של סין ייפגעו בהכרח מפרוץ מלחמת אזרחים, והדבר עלול לפגוע קשות באמון מבית בהשקעות.

לבסוף, ההנהגה החדשה של המפלגה הקומוניסטית הסינית שנבחרה ב־2012 בהובלת הנשיא שי ג'ין-פינג –

אשר מדיניות החוץ שלה נראית אגרסיבית ואסרטיבית יותר מאשר קודמותיה – עשויה לנטוש את העיקרון המסורתי "לשמור על פרופיל נמוך ולהשפיע" שקבע מנהיג המפלגה הקודם, דנג שיאופינג. ואכן, שי ג'ין-פינג כבר שינה עיקרון זה

ל"להמשיך לשמור על פרופיל נמוך ולהשפיע באופן אקטיבי" – שינוי המביע את שאיפות החוץ של סין. המנהיגות החדשה עשויה לאמץ בעתיד מדיניות אסרטיבית וניצית יותר במזרח התיכון.

הערות

- 1 "China Remains World's Largest Energy Producer," *Xinhua News*, January 9, 2013, http://news.xinhuanet.com/english/china/2013-01/09/c_132091646.htm
- 2 Pang Wuji, "China's Oil Production Ranks Fourth in the World in 2013," *People News*, January 8, 2015.
- 3 Erica S. Downs, "China-Middle East Energy Relations," *Brookings*, June 6, 2013, ראו <http://www.brookings.edu/research/testimony/2013/06/06-china-middle-east-energy-downs>
- 4 Theodore Karasik, "Are the Chinese Coming to Syria?" *al-Arabiya News*, October 6, 2015, <http://english.alarabiya.net/en/views/news/middle-east/2015/10/06/Are-the-Chinese-coming-to-Syria-.html>.
- 5 למרות שסין ניסתה להציל את פאן בעזרת שירותי הביטחון הפקיסטניים, המדינה האסלאמית הוציאה את פאן להורג לאחר חודשים של משא ומתן חשאי.
- 6 "China Withholds Full Details of 2014 Domestic Security Budget," *South China Morning Post*, March 5, 2014.
- 7 Christopher Bodeen, "China Fighters Back from Iraq, Syria are Threat," *Washington Times*, September 11, 2014, <http://www.washingtontimes.com/news/2014/sep/11/china-fighters-back-from-iraq-syria-are-threat>
- 8 "China Adopts First Counter-terrorism Law in History," *Xinhua News*, December 27, 2015; Shannon Tiezzi, "China's New anti-Terrorism Law," *The Diplomat*, December 29, 2015, <http://thediplomat.com/2015/12/chinas-new-anti-terrorism-law>
- 9 Zhao Suisheng, "The China Model and the Authoritarian State," *East Asia Forum*, August 31, 2011, <http://www.eastasiaforum.org/2011/08/31/the-china-model-and-the-authoritarian-state>
- 10 "Registered Unemployment Rates in Urban Areas only 4.1 percent, while the College Graduates Unemployment is Severe," *Sina Finance*, October 26, 2012.
- 11 Ellen Knichmeyer, "The Arab World's Youth Army," *Foreign Policy*, January 27, 2011, <http://foreignpolicy.com/2011/01/27/the-arab-worlds-youth-army-2>
- 12 "Statistical Communiqué of the People's Republic of China on the 2010 National Economic and Social Development," National Bureau of Statistics of China, February 28, 2011, http://www.stats.gov.cn/english/NewsEvents/201102/t20110228_26426.html
- 13 "China Civil Society Development Report," *Tengxun news*, July 27, 2014.
- 14 "The Chinese Celebrate their Roaring Economy, as They Struggle with its Costs," *Pew Global Attitudes Survey in China*, July 22, 2008, <http://www.pewglobal.org/2008/07/22/the-chinese-celebrate-their-roaring-economy-as-they-struggle-with-its-costs>
- 15 Robert Harmel and Yao-Yuan Yeh, "Corruption and Government Satisfaction in Authoritarian Regimes: The Case of China," ASAP Annual Meeting Paper, 2011, p.7.

- “Disorders Continue in Arab States,” *People’s Daily*, December 19, 2011. 16
- Tian Wenlin, “‘Arab Spring’ Harms People Significantly,” *People’s Daily*, July 5, 17
2012.
- “Why the ‘Color Revolution’ Can’t Work,” *People’s Daily*, June 14, 2015. 18
- האינטרסים הכלכליים של סין בלוב פחתו בצורה משמעותית לאחר 2011, כאשר 19
חברות סיניות איבדו מיליארדי דולרים במהלך מלחמת האזרחים.
- “China’s Arab Policy Paper,” *Xinhua news*, January 13, 2015, http://news.xinhuanet.com/world/2016-01/13/c_1117766388.htm 20
- Lounas Djallil, “China and the Iranian Nuclear Crisis: Between Ambiguities and 21
Interests,” *European Journal of East Asian Studies*, Vol. 10, no 2 (2011) p. 227.
- “Wang Yi: Three Principles should be Insisted on for the Political Resolution of the 22
Syrian Issue, China Foreign Affairs Ministry, December 24, 2015.
- China Foreign Ministry spokesman on Syrian civil war, *Xinhua News*, March 24, 23
2014.
- Yao Kuangyi, “China’s New Policy on the Middle East,” *China Journal of* 24
International Studies Review 6 (2011) p. 32.
- Huang Ao, “China Foreign Minister on Middle East Strategy,” *East Morning Post*, 25
January 7, 2014.
- Niu Xinchun, “China’s Interests and Influence in the Middle East,” *Modern* 26
International Relations 10 (2013), p. 48.
- מנהיג סין הדגיש את חשיבות השיחות על אזור סחר חופשי, ואת תקוותיו הרבות 27
להגיע להסכם. ראו:
- Li Xiaokun and Zhang Fan, “Xi Calls for Early Signing of China-Gulf FTA,”
China Daily, January 18, 2014, [http://www.chinadaily.com.cn/china/2014-01/18/
content_17242935.htm](http://www.chinadaily.com.cn/china/2014-01/18/content_17242935.htm).
- אִי־ההסכמה הנוכחית בין סין למדינות המפרץ מתמקדת בעיקר בכניסת מוצרי הנפט 28
לתוך השוק הסיני, בעוד סין מקווה להגן על חברות הנפט המקומיות שלה ולמנוע
פגיעה בהן בשל כניסת מוצרי הנפט של מדינות המפרץ.
- “Interview with Netanyahu,” *Xinhua News*, May 10, 2013. 28
- An Chunying, “China-Egypt STECZ Analysis,” *Asia Africa Review* 9, no. 4 (2012). 29
- Ahmed Kandil, “China and the ‘Arab Spring’: A New Player in the Middle East?” 30
IEMedOBS, July 2012, http://www.iemed.org/observatori-fr/arees-danalisi/arxius-adjunts/copy_of_focus/95-Kandil.pdf